

Serlachius-museoiden uusi taidesauna

Maritta Koivisto, päätoimittaja Betoni, arkkitehti SAFA
maritta.koivisto@betoni.com

Suomalaiseen saunaan uuden arkkitehtonisen näkökulman tuova Taidesauna on valmistunut Serlachius-museo Göstan rantaan. Taidesauna-nimitys on omiaan tälle arkkitehtuuriltaan ainutlaatuiselle saunarakennukselle, joka kätkee sisälleen sekä taidetta että designia. Taidesauna tehtiin betonista.

Taidesaunan suunnittelusta vastasi sama arkkitehtikolmikko, joka piirsi Serlachius-museo Göstan paviljongin: *Héctor Mendoza*, *Mara Partida* ja *Boris Bežan*. Suomalaisena arkkitehtikumppanina projektissa toimi *Pekka Pakkanen* ja *Anna Kontuniemi*. Arkkitehtikolmikko luonnehtii saunan suunnitteluajatus seuraavasti:

Uusi taidesauna jatkaa tunnelmaa, jonka aistii jo Serlachius-museo Göstassa. Siellä elämys ei rajoitu vain taiteen katsomiseen, vaan museokävijöitä ympäröi tuokioiden virta, jossa maisema, taide ja arkkitehtuuri sulautuvat toisiinsa. Uudessa saunatilassa tämä kokemus saa uuden, vieläkin hienovireisemmän ja kotoisamman ulottuvuuden. Uusi taidesauna liittyy myös osaksi maisemaa ja ympäristöä ilman että ihminen kokee olevansa uudessa rakennuksessa, joka on kuin pienoismalli museosta.

Betonirakenteinen Taidesauna valmistui tänä kesänä Mänttä-Vilppulassa sijaitsevan Gösta-museon edustalle, Melasjärven rannalle. Taidesauna on elämyksellinen, tekijöidensä kulttuuri-taustoista ammentava saunapolku, jonka varrelle on sijoitettu mittava määrä myös muuta taidetta. Polku päättyy ulkotilan kautta kuljettavaan löylyhuoneeseen. Taidesauna liittyy uuteen saunakulttuuriin, jossa perinteisen hiljentymisen ja peseytymisen sijaan saunomisesta haetaan elämyksiä ja sosiaalista yhdessä olemista.

Matka arkkitehtuurin, taiteen ja luonnon pariin

Serlachiuksen Taidesaunan arkkitehtuurin lähtökohtana oli museoalueelle määritelty horisontaalinen linja, jonka alapuoli on kiveä, yläpuoli puuta – sauna sijoittuu tuon linjan alapuolelle. Sauna kätkeytyy museon takana järven rantaan laskeutuvaan rinteeseen ja sulautuu maisemaan kohoten maastosta vähäeleisesti. Viherkatto ja matala taustamuuri liittävät rakennuksen ympäristöönsä.

Saunan sisätiloja leimaa taiteen, maiseman ja arkkitehtuurin vuoropuhelu. Graniitti- ja puupinnat vuorottelevat rytmikkäästi ja oleskelutilan sisäkaton kaarevat linjat pehmentävät suoraviivaisia kivipintoja. Rakennus johdattaa saunakävijän matkalle valon, luonnon ja taiteen syleilyyn. Matkan päässä odottaa pyöreä löylyhuone, jonne käydään vilvoittelupihan kautta. Löylyhuoneen pehmeä tunnelma syntyy kattoon saakka ulottuvien lämpöhaapalauteiden ruskean eri sävyinä hohtavasta pinnasta.

Saunan arkkitehtuurin ja sisustuksen suunnittelussa on painotettu muotojen ja materiaalien ajattomuutta ja laadukkuutta. Sisustuksen kotimainen ja kansainvälinen design tarjoaa kiinnostavia kosketuspintoja sekä kuvaannollisesti että konkreettisesti.

1 Serlachius-museo Göstan yhteyteen alkukesällä 2022 valmistuneen Taidesaunan arkkitehtuurin lähtökohtana on museoalueelle määritelty horisontaalinen linja, jonka alapuoli on kiveä, yläpuoli puuta. Sauna kätkeytyy museon takana järven rantaan laskeutuvaan rinteeseen ja sulautuu maisemaan kohoten maastosta vähäeleisesti.

2

Saunan runkorakenteet ja julkisivut tehtiin betonista. Julkisivujen betonipintoja rytmittävät pystyurien jatkumo.

Arkkitehdeille kiinnostava uusi haaste

Héctor Mendoza, Mara Partida ja Boris Bežan kertovat, että heille tarjottu tilaisuus suunnitella suomalainen sauna oli suuri haaste, joka sisälsi paljon vastuuta. Työskentelytavassaan he hakevat tasapainoa kokeilujen ja hyviksi havaittujen ratkaisujen välillä.

”Saunatraditio on osa suomalaista kulttuuria ja elämäntapaa. Meidän piti oppia ymmärtämään sitä, jotta voisimme vastata siihen suunnittelussamme. Saunakulttuuri ja Suomea kohtaan tuntemamme ihailu olivat mielessämme ja tunsimme olevamme varsin onnekkaita voidessamme ottaa haasteen vastaan”, he kertovat.

Arkkitehdit pitävät Serlachius-museoita enemmän kuin pelkästään museona. Taiteen kokemus yltää siellä museon seinien ulkopuolelle. ”Göstan paviljonki rakennuksena on osa emotionaalista matkaa, joka koostuu eri elementeistä. Uusi Taidesauna on osa tätä matkaa, joka yhdistää luonnon ja taiteen entistä intii-

mimmässä ja läheisemmässä mittakaavassa”, he luonnehtivat.

Haaste myös suunnittelijoille ja rakentajille

Pääsuunnittelusta ja toteutussuunnittelusta projektissa vastannut arkkitehti Pekka Pakkanen sanoo, että meksikolaisten ja slovenialaisen arkkitehtien on ollut mahdollista tarkastella saunomisen prosessia ilman tradition tai konvention taakkaa. Rakennuksen tunnelmaa määrittävät määrätietoiset avaukset maisemaan ja laadukkaat, aikaa kestävät rakennusmateriaalit sekä poikkeuksellisen huolellinen yksityiskohtien viimeistely.

”Maisemapuistoon tarkasti upotettu rakennuskokonaisuus nousee rinteestä uritettuina betonimuureina ja avautuu järven suuntaan kevyinä tammiosina. Talotekniikan, haastavan ilmastomme edellyttämien räystäs- ja liitosrakenteiden sekä materiaalien jatkoksien näkymättömiksi saattaminen on haastanut niin suunnitteluryhmän kuin rakentajienkin taidot äärimmilleen”, hän kertoo.

2 Talotekniikan, haastavan ilmastomme edellyttämien räystäs- ja liitosrakenteiden sekä materiaalien jatkoksien näkymättömiksi saattaminen on haastanut niin suunnitteluryhmän kuin rakentajienkin taidot

3 Taidesaunan viherkatto ja matala taustamuuri liittävät rakennuksen ympäristöönsä ja maisemaan.

4 Maisemapuistoon tarkasti upotettu rakennuskokonaisuus nousee rinteestä uritettuina betonimuureina ja avautuu järven suuntaan kevyinä tammiosina.

Archmospheres Photography, Marc Goodwin

3

4

Sampo Linkoneva

7

5 Rakennuksen tunnelmaa määrittävät määrätietoiset avaukset maisemaan ja laadukkaat, aikaa kestävät rakennusmateriaalit sekä poikkeuksellisen huolellinen yksityiskohtien viimeistely.

6 Rakennus johdattaa saunakävijän matkalle valon, luonnon ja taiteen syleilyyn. Matkan päässä odottaa pyöreä löylyhuone, jonne käydään vilvoittelupihan kautta.

7 Taidesauna yhdistää suomalaisen saunakulttuurin osaksi taiteen, luonnon ja arkkitehtuurin muodostamaa elämystä.

Suomalaista nykytaidetta ja kansainvälistä designia

Saunassa nähdään kotimaista nykytaidetta teosten lisäksi myös käyttöesineissä. *Satu Rautiaisen* suurikokoinen tilausteos "Lintujen juomapaikka" (2022) koristaa eteistilan seinää. Teoksen aihe toistuu myös Rautiaisen suunnittelemissa saunan tekstiileissä. *Tuula Lehtisen* mosaiikkiteos "Syli" (2022) koristaa puolipyöreää ulkosuihkua, joka on käytössä ympäri vuoden. Saunan oleskelutilan taideteokset ovat *Anni Rapinojan* ja *Jussi Gomanin*. Suihkutiloissa voi tarkasti katsomalla huomata *Eric O.W. Ehrströmin* saunojat. Muita taitelijoita ovat *Anne Koskinen*, *Laura Könönen* ja *Noora Schroderus*.

Saunan sisustuksessa nähdään huonekaluja kansainvälisiltä huippusuunnittelijoilta, kuten *Óscar Tusquets*, *Patricia Urquiola*, *Jasper Morrison* ja *Faye Toogood*. Suomalaisista suunnittelijoista saunassa ovat edustettuina muun muassa *Alvar Aalto*, *Eero Aarnio* ja *Lisa Johansson-Pape* ja *Antrei Hartikainen*. Nuoren polven palkitun puuseppämestarin *Antrei Hartikaisen* kädenjälki näkyy sekä oleskelutilan sivupöydän muodoissa että saunan löylykauhoissa ja -kiuluissa, jotka Hartikainen on suunnitellut varta vasten Serlachiuksen Taidesaunaan.

Taidesauna tarjoaa lisän niin Serlachiuksen omaan palvelutarjontaan kuin koko suomalai-

seen saunakulttuuriin, josta on viime vuosina tullut Suomen kansainvälisesti tärkeä matkailutuote. Saunaa vuokrataan ryhmille virkistys-, kokous- ja juhlaikäyttöön. Sen löylyistä pääsevät nauttimaan myös yksittäiset saunan ystävät ennalta sovittuina yleisöpäivinä.

Taidesauna mukana Arkkitehtuurin Finlandia-kilpailussa: Uutta elämyksellistä saunakulttuuria

Taidesauna valittiin myös yhdeksi vuoden 2022 Arkkitehtuurin Finlandia -palkintoehdokkaaksi. Esiraadin esittelyn mukaan betonirakenteinen sauna ei uhmaa suomalaista sauna-arkkitehtuuria. Sen sijaan Taidesauna kuljettaa arkaaiseen ja karuun suomalaiseen hirsisaunakulttuuriin tottuneet kävijät täysin odottamattomaan saunamaailmaan.

"Lopputuloksena on elämyksellinen, tekijöidensä kulttuuritaustoista ammentava saunapolku, jonka varrelle on sijoitettu mittava määrä taidetta. Polku päättyy ulkotilan kautta kuljetta-vaan löylyhuoneeseen. Taidesauna liittyy selvästi uuteen saunakulttuuriin, jossa perinteisen hiljentymisen ja peseytymisen sijaan saunomista haetaan elämyksiä ja sosiaalista yhdessä olemista", saunasta todetaan.

"Serlachiuksen museolta on ollut rohkea päätös tilata rantasauna Gösta-museokilpailun 2011 voittaneelta espanjalaiselta arkkiteh-

Sampo Linkoneva

8

8 Taidesaunan pyöreän löylyhuoneen keskellä sijaitsee sähkökiuas. Savun tuoksua tilaan luovat lämpökäsitellyt muotolauteet.

9 Saunan sisätiloja leimaa taiteen, maiseman ja arkkitehtuurin vuoropuhelu.

10 Taidesaunarakennusten uritetun betonijulkisivun pinta on mattahiottu.

11 Tuula Lehtisen mosaiikkiteos "Syli" (2022) koristaa puolipyöreää ulkosuihkua, joka on käytössä ympäri vuoden.

tikolmikulmalta. Héctor Mendoza, Mara Partida ja Boris Bezan ovat ottaneet haasteen vastaan. Yhdessä suomalaisten arkkitehtien Pekka Pakkasen ja Anna Kontuniemen kanssa he ovat toteuttaneet uskomattomalla kunnianhimmolla saunarakennuksen, jonka tilallinen rikkaus ja toteutuksen viimeistely saattavat kävijän hämmentyneen hiljaisuuden valtaan", kiittää esiraati.

"Betonirakenteinen sauna sijoittuu puurakenteisen Gösta-museon eteen Melasjärven rantaan. Materiaalivalinta ei ole ainoa suomalaista sauna-arkkitehtuuria uhmaava päätös, vaan Taidesauna herättää suomalaisessa, arkaaisen ja karun hirsisaunakulttuurin kyllästävässä kävijässä matkan täysin odottamattomaan saunamaailmaan. Lopputuloksena on elämyksellinen, tekijöidensä kulttuuritaustaista ammentava saunapolku, jonka varrelle on sijoitettu mittava määrä myös muuta taidetta", jatkaa raati perusteluja.

Polku päättyy ulkotilan kautta kuljettavaan löylyhuoneeseen. Huoneen keskellä on kiuas, jossa perinteisesti luonnon elementit tuli, kivi, ilma ja vesi kohtaavat ja synnyttävät yliluonnollisen voiman, löylyn. Tältä osin Taidesauna on kokenut maallistumisen, sillä pyöreän huoneen keskellä seisoo sähkökiuas. Savun tuoksua tilaan luovat lämpökäsitellyt muotolauteet. Onneksi vilvoitteluterassin pitkän betonisen pöydän äärellä voi nauttia ulkotakan tunnelmasta.

Saunaperinne on vahva osa suomalaista identiteettiä, mistä osoituksena se lisättiin

ensimmäisenä suomalaisen kulttuurin ilmentymänä Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon. Serlachiuksen taidesauna kiusoittelee kävijöitään olemalla niin epäsuomalainen – kaukana hiljaisen haikusaunan nokisista seinistä. Taidesauna liittyy selvästi uuteen saunakulttuuriin, jossa perinteisen hiljentymisen ja peseytymisen sijaan saunomisesta haetaan elämyksiä ja sosiaalista yhdessä olemista.

Kolmeen miljoonaan saunaan ja 200 miljoonaan vuotuisen suomalaisten saunakertaan Mäntän Taidesauna tuo virkistävää vaihtelua. Saunan toteutus ja viimeistely edustavat aivan poikkeuksellista laatua, jota harvoin pääsee nykyään rakentamisessa ihailemaan, todettiin raadin perusteluissa.

Sauna tehtiin betonista – betoniarunkorakenteissa ja julkisivuissa

Rakennuksen näyttävien betonijulkisivujen pintaa rytmittää pystyurien jatkumo. Betoniluoma Oy valmisti näyttävät julkisivuelementit, joista osa oli kaarevia sekä osa erikoiselementtejä, kuten 8 metriä pitkä kiiltäväksi hiottu betonipöytä.

Pääosin elementtien vanerimuotit tehtiin tehtaalla erikoispuusepän työnä. Betonimassasta ja värisävyistä tehtiin useita mallikappaleita. Lopullisen betonimassan kiviainekseksi valittiin Kalannin valkoharmaa kalkkikivi, jonka lisäksi massassa on mustaa ja vihreää pigmenttiä, kertoo Betoniluoman toimitusjoh-

taja *Mikko Torvela*. Lopuksi uritettujen julkisivujen uloin pinta mattahiottiin.

Elementtejä toimitettiin Taidesaunaankaikkiaan reilut 200 kpl. Näistä suurin osa oli uritettuja ja mattahiottuja väribetonijulkisivuja, suorana ja kaarevana. Elementit olivat erilaisia, mutta toistuvuutta oli esimerkiksi urituksessa ja kaarevuussäteissä. Erilaisia detaljeja oli paljon. Nämä detaljit olivat poikkeuksellisen perusteellisesti mietittyjä ja ansiokkaasti suunniteltuja. Yhteistyö arkkitehdin kanssa toimi erittäin hyvin, kiittää Torvela.

Lisäksi Taidesaunaan toimitettiin 8 metrin betoninen ulkoterasipöytä. Betonipöytä jalkoineen toteutettiin samalla väribetonilla itse rakennuksen kanssa. Pöydän kansiosa ja kannen sivut ovat kiiltäväksi hiottuja ja pöydän jalkaosa on hyvin kevyesti pestyä betonipintaa.

"Kaiken kaikkiaan kohde oli haastava ja siihen liittyi sekä esteettisiä, että teknisiä haasteita. Asiakkaamme ja arkkitehti ymmärsivät tämän hyvin. Haasteiden ratkaisua varten varattiin tarpeeksi aikaa ja siihen paneuduttiin meidän kaikkien osalta erityisellä huolella. Tämä mahdollisti lopputuloksen, johon voimme olla tyytyväisiä. Kuten parhaissa projekteissa yleensäkin, yhteistyötä tehtiin tässä hankkeessa tiivistä ja sillä saavutettiin huomattavaa lisäarvoa. Lopputulosta jalostettiin useissa katselmuksissa ja tapaamisissa.", kiittää Mikko Torvela.

Archmospheres Photography, Marc Goodwin

9

Archmospheres Photography, Marc Goodwin

10

Archmospheres Photography, Marc Goodwin

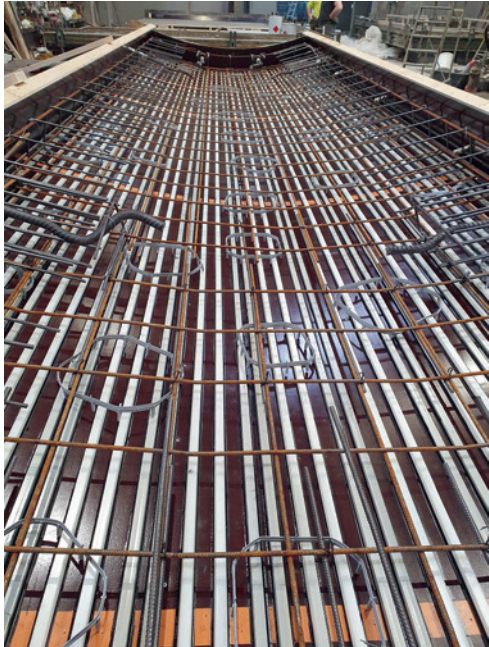

11

Archmospheres Photography, Marc Goodwin

12

Betoniliuoma Oy / Mikko Torvela

13

Betoniliuoma Oy / Mikko Torvela

14

15

12 Vilvoitteluterassin pitkän betonisen pöydän äärellä voi nauttia ulkotakan tunnelmasta ja järvi- maisemasta.

13–14 Taidesaunan uritettujen betonijulkisivujen muottityöt olivat vaativat. Valmiit julkisivut matta- hiottiin. Ulkoterasin 8 metriä pitkän betonipöydän kansiosa ja kannen sivut hiottiin kiiltäväksi.

15 Taidesaunan vilvoittelupiha. Saunan toteutus ja viimeistely edustavat poikkeuksellista rakentamisen erinomaista laatua.

Serlachiuksen Taidesauna

Tilaaaja: Gösta Serlachiuksen taidesäätiö

Urakoitsija: SiriusPro Oy

Sijainti: Mänttä-Vilppula

Laajuus: 310 m²

Valmistumisvuosi: 2022

Arkkitehdit: Héctor Mendoza, Mara Partida ja Boris Bežan (Mendoza-Partida Architectural Studio ja BAX Studio)

Toteutussuunnittelu: Planetary Architecture Oy / pääsuunnittelija Pekka Pakkanen ja projektiarkkitehti Anna Kontuniemi

Maisemasuunnittelu: Gretel Hemgård

Sisustussuunnittelu: Rafael Maynegre

Kokonaiskonsepti: Päivi Viherkoski

Taidekokonaisuuden kuratointi: Laura Kuurne

Taidesaunan teokset: Jussi Goman, Anne Koskinen, Laura Könönen, Tuula Lehtinen, Anni Rapinoja ja Satu Rautiainen, Noora Schroderus,

16

18

16 Graniitti- ja puupinnat vuorottelevat rytmikkäästi ja oleskelutilan sisäkaton kaarevat linjat pehmentävät suoraviivaisia kivipintoja.

17 Taidesaunan olohuone.

18 Satu Rautiaisen suurikokoinen tilausteos "Lintujen juomapaikka" (2022) koristaa eteistilan seinää. Teoksen aihe toistuu myös Rautiaisen suunnittelemissa saunan tekstiileissä.

Serlachius Museums' Art Sauna

The Art Sauna, built next to Serlachius Museum Gösta, integrates Finnish sauna culture into an experience of art, nature and architecture. The Art Sauna has been designed by the internationally renowned award-winning trio of architects Héctor Mendoza, Mara Partida and Boris Bežan, who also designed the Serlachius Museums' timber-frame extension, the Pavilion, which opened in 2014.

The concrete-structure sauna does not defy Finnish sauna architecture. Instead, the Art Sauna transports visitors, accustomed to the archaic, rugged Finnish log sauna culture, to a completely unexpected sauna world.

The end result is an experiential sauna path, drawing on the cultural backgrounds of its creators, along which a substantial amount of art has been placed. The path ends in the steam room via an outdoor space. The Art Sauna is unmistakably related to a new sauna culture, where instead of traditional relaxation and washing, people seek experiences and a sense of social togetherness,

The starting point for the architecture of the unique Art Sauna is a horizontal line

defined for the whole Museum complex, with stone below and wood above. The sauna is concealed behind the museum on a slope descending to the shore of the lake, and it blends into the landscape, rising unassumingly above the terrain. A green roof further merges the building into its setting.

The interior spaces of the sauna are characterised by a dialogue of art, landscape and architecture. Stone and wood surfaces alternate rhythmically, and the curved lines of the lobby's ceiling soften the straight lines of the stone finish. The entrance to the sauna and the layout of the rooms lead the sauna visitor on a journey into the embrace of light, nature and art. At the journey's end awaits a round steam room, which can be reached via a cooling yard.

The building complex, precisely embedded in the landscape park, rises from the slope as grooved concrete walls and opens out towards the lake as light infills built with oak. Concealing the building technology, the eaves and joint structures required by our challenging climate, and the extensions of the materials has challenged the skills of both the design team and the builders to the extreme, said architects